

Information om inhämtning av synpunkter på två planerade tematiska undersökningar 2024: Bild och form samt Museernas kulturmiljöarbete

1. Inledning

Utöver Kulturrådets årliga uppföljningar av kultursamverkansmodellen genomförs tematiska undersökningar. Sådana kan exempelvis syfta till att belysa specifika kulturområden, eller vissa aspekter av de nationella kulturpolitiska målen. Sedan 2017 har fyra rapporter tagits fram, varav tre belyser frågor av områdesöverskridande karaktär och en rapport är en fördjupning av två av modellens områden: film respektive arkiv.¹

Enligt Kulturrådets riktlinjer för årliga statliga bidrag till regionerna inom kultursamverkansmodellen ska Kulturrådet innan beslut om en tematisk undersökning inhämta synpunkter från regioner och berörda myndigheter på tema, metod och förväntad resursåtgång. I denna PM lämnas sådant underlag för eventuella synpunkter.

Planeringen av de tematiska undersökningarna följer en årscykel, som inleds med behovsinventering på Kulturrådets kansli och i samverkansrådets uppföljningsgrupp. En utgångspunkt är att de ska ta fasta på användning och behov. Som informerats om i ett utskick före sommaren, föreslår Kulturrådet i samråd med samverkansrådet, att två tematiska undersökningar genomförs under 2024:

- Kulturrådet ansvarar för den tematiska undersökningen av bild- och form, i dialog med Konstnärsnämnden, Statens konstråd och Nämnden för hemslöjdsfrågor.
- Riksantikvarieämbetet ansvarar för undersökningen av museernas kulturmiljöarbete, med stöd av Kulturrådet och i dialog med länsstyrelserna.

2. Syfte med undersökningarna

Bild- och formverksamhet

Undersökningen syftar till att fördjupa kunskapen om hur bild- och formområdet och förutsättningarna för detta område har utvecklats sedan kultursamverkansmodellen infördes, och hur den regionala utvecklingen av "professionell bild- och formverksamhet" kan ha påverkats av att bli ett utpekad område i modellen. Undersökningen syftar också till att ge en bättre bild av vilka behov som finns och hur området kan fortsätta stärkas.

¹ 2018: Styra alltjämt. Kartläggning av hur Sveriges regioner arbetar med jämställdhet i styrning av verksamhet som ingår i kultursamverkansmodellen.

2019: Göra allt möjligt. Hur regioner och verksamheter som ingår i kultursamverkansmodellen arbetar med breddat deltagande i kulturlivet.

2021: Ett misch-masch av myggor och elefanter. Arkiv och film i kultursamverkansmodell (I samarbete med Riksarkivet och Svenska Filminstitutet).

2022: Jästen i modellen. En tematisk undersökning av kultursamverkansmodellens utvecklingsbidrag 2017–2021.

Museernas kulturmiljöarbete

Undersökningen syftar till att tydliggöra vilka funktioner de allmänna museerna med regionalt uppdrag förväntas ansvara för inom området, samt förutsättningar att genomföra dem genom kultursamverkansmodellens bidragsgivning. Vidare är syftet att ge en aktuell bild av i vilken omfattning region-/läns museerna har funktioner relaterat till det samlade regionala kulturmiljöarbetet och hur det arbetet finansieras. Bidrag via länsstyrelserna är särskilt intressanta för undersökningen.

Planerad användning av resultat

Undersökningarna presenteras i rapporter som ska kunna utgöra underlag för dialog och utveckling, på regional och statlig nivå.

3. Regionernas medverkan

Under våren 2024 tar Kulturrådet och Riksantikvarieämbetet fram kunskapsunderlag för respektive område. Kunskapsunderlagen bygger dels på statistik, uppföljningsdata och tidigare genomförda studier, dels på uppgifter som kommer efterfrågas från regionerna. Kunskapsunderlagen ligger till grund för halvdagsmöten med regionerna hösten 2024.

- **Enkät om regionens bild- och formverksamhet**

Under våren 2024 tar Kulturrådet fram ett kunskapsunderlag med sammanställningar utifrån uppföljningsdata, statistik, tidigare genomförda studier och kulturplaner, samt enkätsvar. Enkäten delas med och besvaras av regionala förvaltningar mars-april 2024. Enkäten kommer i huvudsak fokusera på den bild- och formverksamhet som finansieras genom kultursamverkansmodellen, men också innehålla frågor om regionens övriga insatser med bildkonst, form och konsthantverk.

Med enkäten vill vi veta mer om hur regionen arbetar för att främja utveckling av och tillgång till bild- och formområdet. Vi kommer bland annat ställa frågor om hur konstkonsulenten/-utvecklaren arbetar, om region-/läns museers eventuella bild- och formuppdrag och hur regionen arbetar för att säkra konstnärlig frihet genom principen om armlängds avstånd. Några frågor kan förutsätta att regionen inhämtar uppgifter från verksamheter vars bild- och formverksamhet inte särredovisas i kulturdatabasen.

- **Samtal om museernas kulturmiljöarbete**

Under hösten 2023 och våren 2024 görs faktasammanställning utifrån kända data som hämtas från Myndigheten för kulturanalys, annan statistik och tidigare genomförda studier. Ingen särskild uppgiftsinhämtning från regionerna planeras. Vi bedömer att det kan bli aktuellt med kompletterande och förtydligande samtal med ett urval av regionala tjänstepersoner med ansvar för kulturarv. Riksantikvarieämbetet kontakter de regioner som blir aktuella för intervjuer under mars och april.

- **Dialoger om respektive område**

Kunskapsunderlaget delas med regionerna i juni 2024 och ligger till grund för halvdagsmöten med regionerna hösten 2024, företrädesvis i gruppkonstellationer, som vi önskar genomföra efter sommaren. Dessa möten blir i två block: en del av tiden ägnas bild- och formområdet, en del kulturmiljö.

4. Synpunkter

Undersökningarna beskrivs närmare i bilaga 1, bild- och formområdet samt bilaga 2, museernas kulturmiljöarbete.

Synpunkter kan skickas till uppfoljningsm@kulturradet.se, senast den 8 november 2023.

Kontaktperson för bild- och formundersökningen är Johanna Övling,
johanna.ovling@kulturradet.se

Kontaktperson för kulturmiljöundersökningen är Gunilla Lagnesjö,
gunilla.lagnesjo@raa.se

Bilaga 1: Tematisk undersökning av bild- och formområdet inom kultursamverkansmodellen

Bild och form har funnits med som konstområde finansierat inom kultursamverkansmodellen ända sedan införandet, men genom förordningsändringen 2018 blev "professionell bild- och formverksamhet" ett av de områden som regionerna skulle "ansvara för att främja en god tillgång till", för länets invånare. Samtidigt ökade anslaget med 38 miljoner kronor (2,7 procent), inledningsvis som en tillfällig förstärkning, bland annat mot bakgrund av att bild och form tillkom som område i § 11. Som en konsekvens av förordningsändringen redovisar Kulturrådet sedan 2018 Bild och form som ett eget område.

Kulturrådet har i dialog med Konstnärsnämnden, Statens konstråd och Nämnden för hemslöjdsfrågor identifierat behov av att göra en riktad undersökning om bild- och formområdet i kultursamverkansmodellen. Det övergripande behovet, som vi ser det, är att fördjupa kunskapen om hur bild- och formområdet och förutsättningarna för detta område har utvecklats sedan kultursamverkansmodellen sjösattes, och hur områdets utveckling kan ha påverkats av att bli ett utpekat område i modellen. Nedan beskrivs några utgångspunkter för undersökningen.

En mer rättvisande bild av bild- och formverksamhet i kultursamverkansmodellen

Kulturrådets årliga uppföljning av kultursamverkansmodellen visar att drygt 1 procent av den totala statliga och regionala finansieringen av verksamhetsbidrag inom modellen går till bild och form. I dessa siffror ingår som princip inte konstmuseerna, som primärt redovisas inom museiområdet. Förutom konstmuseer finns det ytterligare museer som visar konst, men vars hela verksamhet redovisas i museiområdet. Därtill redovisas viss bild- och formfrämjande verksamhet som museiverksamhet eller som konst- och kulturområdesövergripande verksamhet. Bild- och formområdet angränsar också mot exempelvis konsthantverk inom hemslöjdsområdet. Sammantaget innebär detta att det är svårt att få en helhetsbild av finansieringen av bild- och formområdet i den årliga uppföljningen.

En del av den planerade undersökningen består av att göra en utvidgad uppföljning av finansieringen av bild- och formområdet, som inkluderar fler verksamheter än de som har bild och form som huvudsaklig inriktning.

Den regionala bild- och formverksamhetens infrastruktur rymmer stora variationer

Bild och form har prioriterats inom både verksamhets- och utvecklingsbidrag såsom varande ett konstområde med svag regional infrastruktur. En bidragande orsak är den varierande tillgången till bild- och forminstitutioner. Sedan kultursamverkansmodellen sjösattes har ett antal bild- och formverksamheter tagits in i modellen. I några fall har bild- och formprojekt som beviljats utvecklingsbidrag övergått till att bli reguljär verksamhet. Det finns också flera exempel på andra strukturer som har utvecklats, till exempel nya uppdrag till befintliga museer och etablering av resurscentra.

Inom ramen för undersökningen görs en översiktlig kartläggning av bild- och formområdets regionala infrastruktur inom kultursamverkansmodellen och hur den har

utvecklats över tid. Vi kommer bland annat titta på vilka verksamheter och andra strukturer som har tillkommit och utvecklats, hur region-/läns museernas bild- och formverksamhet ser ut och hur konstkonsulenterna/-utvecklarna arbetar.

Konstområdet består av en komplex struktur av aktörer, huvudmän och multidisciplinära uttryck. Den bild- och formverksamhet som finansieras genom kultursamverkansmodellen är endast en del av denna palett. Även om undersökningen i huvudsak fokuserar på kultursamverkansmodellen, kommer den också ge en bredare bild av bildkonst-, form- och konsthantverksområdet. Vi kommer bland annat att titta på hur modellen kompletterar andra stöd till området utifrån tillgängliga data, samt göra en översiktlig sammanställning av regionernas övriga bild- och formverksamhet, bland annat utifrån kulturplaner.

Principen om armlängds avstånd är förenad med utmaningar

De senaste åren har frågor som rör principen om armlängds avstånd och konstnärlig frihet rönt stor uppmärksamhet. Detta bland annat till följd av Kulturanalys rapport *Så fri är konsten*² från 2021, som undersöker på vilket sätt och i vilken utsträckning den kulturpolitiska styrningen i Sverige påverkar, eller kan påverka, den konstnärliga friheten. I en av rapportens delstudier undersöks regionala förhållningssätt till principen om armlängds avstånd – något även Kulturrådet berör i rapporten *Kulturlivets fundament*³.

Genom Kulturrådets regionala dialoger har vi fått intrycket av att mycket har hänt i regionerna sedan dessa rapporter släpptes och att frågorna fortsätter diskuteras och kunskapen fördjupas. Vi ser att det vore värdefullt att få en fördjupad kunskap om hur regionerna arbetar med att säkerställa konstnärlig frihet inom specifikt bild- och formområdet, utifrån principen om armlängds avstånd.

Kort om syfte och genomförande

Undersökningen syftar till att fördjupa kunskapen om hur bild- och formområdet och förutsättningarna för detta område har utvecklats sedan kultursamverkansmodellen infördes, och hur den regionala utvecklingen av "professionell bild- och formverksamhet" kan ha påverkats av att bli ett utpekad område i modellen. Undersökningen syftar också till att ge en bättre bild av vilka behov som finns och hur området kan fortsätta stärkas.

Arbetsmetod beskrivs i den gemensamma inledningen till utskicket. Kulturrådet kommer ha fortsatt dialog om den pågående tematiska undersökningen med Statens konstråd, Nämnden för hemslöjdsfrågor och Konstnärsnämnden.

² Kulturanalys 2021

³ Kulturrådet 2021

Bilaga 2: Tematisk undersökning av de regionala museernas kulturmiljöarbete inom kultursamverkansmodellen

Riksantikvarieämbetet är den nationella kulturarvsmyndigheten. Ansvaret omfattar i första hand frågor om kulturlandskap, kulturmiljöer, kulturföremål och museer. Myndighetens uppgift är att vara pådrivande och stödjande inom sitt verksamhetsområde. För att få ett hållbart samhälle med en mångfald av kulturmiljöer som bevaras, används och utvecklas ska Riksantikvarieämbetet bland annat följa upp och utvärdera styrmedel och arbetssätt, främja utveckling och samarbete inom museiområdet samt följa och stödja det regionala kulturmiljöarbetet.¹

Efter dialog i samverkansrådet har bedömning gjorts att det behövs en uppdaterad nationell överblick av de regionala museernas förutsättningar att inom bidragssystemet för de nationella kulturpolitiska målen arbeta med ett integrerat perspektiv på kulturmiljö. Parallellt med det behövs en sammanställning av i vilken omfattning region-/läns museerna utför samhällsbyggnadsuppgifter för de nationella kulturmiljömålen uppfyllelse och storleken av bidrag avsedda för kulturmiljöarbete som når dem via länsstyrelserna.

Region-/läns museernas särskilda ändamål

Sedan 1970-talet har det i Sverige funnits en infrastruktur av regionala museer vars ändamål är att bedriva museiverksamhet och kulturmiljöarbete (tidigare benämnt fornvård) samt att förvalta de anläggningar museerna är ägare till. Kulturmiljöändamålet gör det till ett särskilt museikoncept som skiljer region-/läns museer från andra museer. Utvecklingsarbetet byggde vidare på en regional museitradition som funnits sedan slutet av 1800-talet. Dessa museer omfattades från 1970-talet av statlig bidragsgivning som gick direkt till museerna fram till kultursamverkansmodellens införande och därefter via landstingen/regionerna och i dag via regionerna. Undantaget Region Stockholm som inte är del av kultursamverkansmodellen.

Kulturmiljöbegreppet används på flera sätt

Kulturmiljö är likt andra begrepp inom kulturområdet komplext och används på flera sätt. Det är en delmängd av det samlade kulturarvet som avser hela den av människan påverkade miljön, miljöer som i varierande grad präglats av olika mänskliga verksamheter och aktiviteter. Kulturmiljö är även ett begrepp med betydelse för olika samhällsbyggnadsprocesser och hänsyn ska tas till kulturmiljön och dess värden i samband med stadsplanering, infrastruktur för vägnät, vattenplanering och så vidare. Kulturmiljö och dess värden diskuteras även som faktorer för regional utveckling.

¹ Förordning (2014:1585) med instruktion för Riksantikvarieämbetet.

Det statliga kulturmiljöarbetet sker via länsstyrelserna som för dialog med regionerna och även hanterar bidragsgivning på regional nivå. År 2013 antogs nationella kulturmiljömål. Dessa ska ses som ett komplement till de kulturpolitiska målen.

År 2015 genomförde Riksantikvarieämbetet en studie av läns museerna och motsvarande museers kulturmiljöarbete. I den framgår att museerna ser arbetet för och med kulturmiljö som en integrerad del i sitt museiuppdrag samt att museerna i olika omfattning medverkar i samhällsbyggnadsprocesser och utvecklingsarbete där aspekter på regional kulturmiljö hanteras.

Museilagen omfattar museer där det allmänna har inflytande

År 2017 antogs museilagen (2017:563) som bland annat reglerar museiverksamheten vid region-/läns museerna. Lagen definierar ändamål och vad som avses med museiverksamhet. Kortfattat ska ett allmänt museum bidra till samhället genom att främja kunskap, kulturupplevelser och fri åsiktsbildning.

Samhällets organisatoriska förändringar och nya förutsättningar

Förutsättningarna för såväl museiverksamhet som kulturmiljöarbete har förändrats över tid. Införandet av en museilag markerar de ändamål och funktioner allmänna museer har. Avregleringen i samhället som öppnat för en fri marknad, bland annat för kulturmiljötjänster, anses ha haft särskild betydelse. Även överförandet av det regionala utvecklingsarbetet från länsstyrelserna till regionerna är en sådan förändring.

Kort om syfte, avgränsning och metod samt regional medverkan

Den tematiska undersökningen av museernas kulturmiljöarbete kommer ta avstamp i museilagen och kommer diskutera avgränsningar mellan museiverksamhet som innefattar funktioner för insamling, förmedling och förvaltning respektive samhällsbyggnadsinriktat kulturmiljöarbete. En central utgångspunkt är museernas funktion som kulturmiljöförvaltare med ansvar för kulturbyggnader, kulturlandskap och naturarv med unika kulturvärden.

Undersökningen om museernas kulturmiljöarbete syftar till att tydliggöra vilka funktioner de allmänna museerna med regionalt uppdrag förväntas ansvara för inom området, samt förutsättningar att genomföra dem genom kultursamverkansmodellens bidragsgivning.

Vidare är syftet att ge en aktuell bild av i vilken omfattning region-/läns museerna har funktioner relaterat till det samlade regionala kulturmiljöarbetet och hur det arbetet finansieras. Bidrag via länsstyrelserna är särskilt intressanta för undersökningen.

Vald avgränsning är museer med regionalt uppdrag och region-/läns museerna. De senare utgör fortsatt en särskilt utpekad grupp av museer i kulturplanerna.

Arbetsmetod beskrivs i den gemensamma inledningen till utskicket. Vi bedömer att det under våren, mars och april, kan bli aktuellt med kompletterande och förtydligande samtal med ett urval av regionala tjänstepersoner med ansvar för kulturarv.

Information om pågående tematisk undersökning kommer löpande delas med Länsmuseernas samarbetsråd och Landsantikvarieföreningen.

För kännedom kommer även dialog att föras med länsstyrelserna via kulturmiljöforum. Uppgifter kring länsstyrelsernas samverkan med, respektive uppdrag till, region-/länsmuseerna kommer utforskas och sammanställas. Så även volymen av kulturmiljöpolitiskt motiverade medel som når dessa museer via länsstyrelserna.

Därutöver vill Riksantikvarieämbetet informera om att det pågår ett löpande utvecklingsarbete av samverkan kring kulturarvsfrågor mellan myndigheten och regionernas tjänstepersoner, museianställda och andra berörda som kan omfatta en rad olika frågeställningar.

Daniels Per-Erik RK STAB

Från: Uppföljning KSM <uppfoljningksm@kulturradet.se>
Skickat: den 23 oktober 2023 16:41
Kopia: Kulturrådet; ksam
Ämne: Information om tematiska undersökningar 2024
Bifogade filer: Tematiska undersökningar 2024.pdf

Till kulturchefer och uppföljningsansvariga i regioner som ingår i kultursamverkansmodellen

Vi vill med detta mejl informera och inhämta synpunkter på tematiska undersökningar 2024: Bild och form samt Museernas kulturmiljöarbete.

Bifogat denna mejl finner ni en promemoria som beskriver de planerade undersökningarna.

Synpunkter kan skickas till uppfoljningksm@kulturradet.se, senast den 8 november 2023.

Vid frågor kontakta

Johanna Övling, johanna.ovling@kulturradet.se (om bild- och formundersökningen)

Gunilla Lagnesjö, gunilla.lagnesjo@raa.se (om kulturmiljöundersökningen)

Välkomna med frågor och synpunkter!

Med vänlig hälsning

Johanna Övling

Utredare

Box 27215, 102 53 Stockholm

Tel: 08 519 264 94 Mobil: 076 540 10 94

E-post: johanna.ovling@kulturradet.se

Besök: Borgvägen 1-5

kulturradet.se

[Hantering av personuppgifter](#)